

Antti Kariston jäädessä eläkkeelle

Sosiaaligerontologian professuuri vakinaistetaan Helsingin yliopistossa¹

Keijo Rahkonen

Sosiaaligerontologisella tutkimuksella on iso yhteiskuntapoliittinen tilaus, sillä elämme nopeasti ikääntyvässä yhteiskunnassa. Ikärakenteen muutos on yhtä merkityksellinen asia kuin ammattirakenteen tai aluerakenteen muutos. Se muuttaa yhteiskuntamme aivan erimuotoiseksi kuin se oli ennen. (Karisto 2007, 279.)

Tuskin eläkkeelle siirtyvä professori voi saada hienompaa läksiäislahjaa kuin tiedon siitä, että hänen professuurinsa jatkuminen on taattu. Antti Kariston sosiaaligerontologian professuuri oli määräaikainen, ja sitä ovat rahoittaneet Lahden kaupunki, Päijät-Hämeen liitto, Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta ja sen sosiaalitieteiden laitos. Marraskuussa Helsingin yliopisto päätti valtiotieteellisen tiedekunnan esityksestä tehtävän vakinaistamisesta ja täyttämisestä toistaiseksi. Samalla tehtävänalaa laajennetaan osaksi sosiaalisesti kestävästä kehitystä Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja opetusverkoston toimintasuunnitelman ja Lahden kaupungille osoitetun rahoitusesityksen 2017 mukaisesti. Tätä nykyä se on ainoa alan professuuri Suomessa. Lisäksi valtiotieteellisessä tiedekunnassa on sosiologian, erityisesti väestötieteen

vanhenemisen tutkimuksen apulaisprofessorin tehtävä (ns. tenure track).

Helsingin yliopiston sosiaaligerontologian pitkäaikaisen professorin Antti Kariston panos vanhenemisen tutkimuksessa ja ylipäänsä tehtävänsä mallikkaassa hoidossa on ollut hyvin ratkaiseva siinä, että hänen jättäessään tehtävänsä sen vakinaistamisesta on tehty päätös. Haluan tässä valaista hieman Kariston monipuolista uraa.

Ura

Viidestoista joulukuuta 2016 jäähyväisluentonsa pitänyt sosiaaligerontologian pitkäaikainen professori Antti Karisto ei ole vain vanhenemisen tutkija, vaan paljon muuta: hän on myös sosiaalipolitiikan tutkija, kaupunkitutkija, terveystutkija, kulttuurisosiologi ja -historioitsija, esseisti – ja maantieteilijäkin. Erityinen sija hänen tuotannossaan ja toiminnassaan on hänen syntymäkaupungillaan Lahden kaupungilla.

Antti Kariston ura on monipolvinen. 1970- ja 80-luvulla hän työskenteli sosiaalipolitiikan assistenttina Helsingin yliopistossa sekä parin vuoden ajan tutkijana Kansaneläkelaitoksen sosiaaliturvan tutkimuslaitoksessa. Väitöskirjansa *Hyvinvointi ja sairauden ongelma: Suomea ja muita Pohjoismaita vertaileva tutkimus sairautavuuden väestöryhmittäisistä eroista ja sairaudesta hyvinvoinnin vajeena* hän kirjoitti Erik Allardtin vertailevan sosiologian tutkimusryhmässä ja väitteli vuonna 1984.

¹ Kirjoitus on muokattu kompilaatio esittelypuheesta professori Antti Kariston jäähyväisluennolla 15.12.2016 Helsingin yliopistossa sekä kirjoituksesta Antti Kariston juhlaulkaisussa Lahden, Kariston ja vanhenemisen tutkimuksen joulukuun 1/2016/ vol. 65.

Vuodet 1989–1990 vierähtivät Helsingin kaupungin sosiaaliviraston kehittämispäällikkönä ja kerkesipä Karisto vuosina 1991–1994 toimia myös tutkimuspäällikkönä Helsingin kaupungin tietokeskuksen kaupunkitutkimusyksikössä, kunnes hän palasi yliopistolle tultuaan nimitetyksi vuonna 1994 sosiaalipolitiikan, erityisesti sosiaalityön professoriksi.

Vuodesta 2002 Karisto on ollut Helsingin yliopiston sosiaaligerontologian määrääkainen professori, jonka toisena toimintaympäristönä on ollut yksi sen rahoittajista, Lahden kaupunki. Se on ollut myös tutkimusympäristönä merkittävässä Ikihyvä Päijät-Häme-tutkimukseen, johon Karisto on osallistunut yhdessä Ilkka Haapolan, Mikael Fogelholmin ynnä muiden kanssa. Se perustuu ainukertaiseen aineistoon, jossa on seurattu kolmen syntymäkohortin vanhenemista 10 vuoden ajan (Haapola ym. 2013).

Karisto on myös osallistunut useiden tieteellisten lehtien toimitustyöhön, muun muassa Januksen (Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti) päätoimittajana (1999–2001) sekä Sosiologian (1985–1995) ja Gerontologian toimituksen jäsenenä (2002–).

Tämä lyhyt kuvaus antaa kuitenkin liian suoraviivaisen kuvan Kariston urasta. Hän on ollut tavattoman monessa mukana, mutta tila ei salli tämän tarkempaa uran läpikäyntiä. Antti Karisto on tunnetusti perin juurin vaatimaton mies, joka ei tee koskaan numeroa itsestään. Vaan kun hän avaa suunsa, hänestä kuoriutuu vähäeleinen, mutta verraton puhuja ja armoitettu luennoitsija.

Tuotanto

Antti Karisto on uransa aikana kirjoittanut useita merkittäviä tutkimuksia ja teoksia. Yksi laajimman lukijakunnan saavuttaneista on Kariston yhdessä Pentti Takalan ja Ilkka Haapolan kanssa kirjoittama *Matkalla nykyaikaan: Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa* (1998), joka ylsi viidenteen painokseen vuonna 2009. Sosiaalipolitiikan

valintakokekirjana ja oppikirjana se vaikutti monen opiskelijapolven käsityksiin siitä, mitä sosiaalipolitiikka Suomessa oli. Se oli silloin ajantasainen synteesi alan tutkimuksesta ja keskusteluista ja sitä päivitettiin kutakin uutta painosta varten.

Karisto on tunnetusti hyvä kynästäään, eikä hän ole vierastanut kirjallisia kokeilujakaan. Hän on julkaissut laajan tieteellisen tuotantonsa lisäksi huomattavan paljon esseistiikkaa, kolumneja ja pakinoita. Kolumnistina hän on ollut muun muassa Helsingin Sanomissa ja Etelä-Suomen Sanomissa. Jälkimmäisen kolumneihin liittyy mainio tempaus, itse asiassa puijaus, joka on legendaarinen. Vuonna 2006, ennen lähtöään vanhan lahtelaisen kaverinsa kanssa junamatkalle, joka vei Lahdesta Siperian halki Vladivostokiin, hän kirjoitti – *a priori!* – junamatkasta elävän ja todentuntuisen (tosiasiasa laajaan lähdekirjallisuuteen perustuneen) 15-osaisen matkakertomusten sarjan ”Taigamatka Lahti–Vladivostok”. Se ilmestyi päivittäin (ikään kuin kirjoitukset olisi lähetetty suoraan junasta) Etelä-Suomen Sanomissa ja sen lopuksi hän paljasti, että lähti matkaan vasta matkakertomuksen ilmestyttyä.

Tuo verrattoman hilpeä mielikuvitusmatkakertomusten sarja on ilmestynyt myös kuvitettuna ja uusilla jälkisanoina verkkojulkaisuna (Karisto 2011). Verkkojulkaisun uusissa jälkisanoina ”Matkan jälkeen” Karisto kirjoittaa:

Kertomukseni oli kirjoituskokeilu, jossa halusin tutkia ja samalla kaventaa faktapohjaisen ja fiktiivisen kirjoittamisen kuilua. Pyrin taustoitettuun ja tutkittuun, mutta samalla elämykselliseen ilmaisuun. Luin matkaa varten lähemmäs sata kirjaa tai artikkelia: tieto-, matka- ja kaunokirjallisuutta. Keitin kirjoitukseni kokoon lukemastani ja maustoin sen mielikuvituksellani. (Karisto 2011, 79.)

Antti Kariston esseistiikasta on ilmestynyt myös hauska kirjoituskokoelma *Yksi piano vai kymmenen lehmää? Kirjoituksia arjen ilmiöistä* (2010), jonka sisällön kirjo on mielikuvituk-

sellisuudessaan huikea. Siinä esitetään oivalta-
vasti uusia näkökulmia arjen ilmiöihin, aiheina
muun muassa utopiat ja onnen etsintä, hyvin-
vointi ja hoiva, kaupunki- ja kesämökkielämä,
katukuva ja arkiviihtyvyys, urheilu ja kulttuuri,
kellot ja kalenterit, roskaruoka ja tupakantuska,
kohteliaisuus ja kohtelu, vanhuuden kammo ja
kuolema.

Oltuaan kesällä 2007 vaimonsa kanssa
Rolling Stones -yhtyeen konsertissa Olympia-
stadionilla Karisto eräässä yllä mainitun
teoksen kirjoituksessa pohtii vanhenemisen
tutkijana myös rock-tähtien vanhenemista
ja tekee havainnon, että konsertissa kitaristi
”Keith Richard kompuroi siihen malliin, että
vanhustyön asiantuntijat harkitsisivat, onnis-
tuuko itsenäinen asuminen enää”. Olin juuri
ajatellut verrata Antti Karistoa nyt kanoni-
soituun Bob Dylaniin ja luonnehtia häntä
”sosiaalipolitiikan Bob Dylaniksi”, vähän
samaa tapaan kuin Ruotsin Akatemian jä-
sen Horace Engdahl vertasi esittelypuhees-
saan Dylania Ovidiukseen, mutta sitten ky-
seisessä kirjoituksessa sattui silmään seura-
va kohta: ”Olemme [vaimon kanssa] nähneet
keikalla 65-vuotiaan Neil Youngin, 68-vuoti-
aan Lou Reedin, 69-vuotiaan Bob Dylanin ja
76-vuotiaan Leonard Cohenin, joka oli vanhin
ja paras.” Coheniin en nimittäin Karistoa ver-
taisi. Ehkä sitten Frank Zappaan, jota hän ei
mainitse, vaikka tiedän, että Zappa on hänen
suosikkejaan, ja olimme Antin kanssa – kol-
mantena porukassa oli lahtelainen populaa-
rikulttuurin tutkija Markku Koski – Zappan
konsertissa Helsingin Jäähallissa 29. huhtikuu-
ta 1988. Tosin Zappa kuoli verraten varhain,
53-vuotiaana, joten hän ei siinä mielessä pääse
Kariston ’vanhojen rock-starojen pantheonille’.

Mitään ohuita runokirjoja Kariston kirjat
eivät ole olleet; myös sivumääräisesti hänen
tuotantonsa on huimaava, pari esimerkkiä mai-
nitakseni väitöskirjasta alkaen: *Hyvinvointi ja
sairauden ongelma: Suomea ja muita Pohjoismaita
vertaileva tutkimus sairastavuuden väestöryhmi-
ttäisistä eroista ja sairaudesta hyvinvoinnin va-
jeena* (Karisto 1984) 293 sivua, *Elintaso, elä-*

mäntäpa, sosiaalipolitiikka (Karisto ym. 1984;
3.p., 1985) 410 sivua, *Matkalla nykyaikaan*
(Karisto ym. 1998; 5.p., 2009) 422 sivua ja *Yksi
piano vai kymmenen lehmää?* (Karisto 2010)
365 sivua.

Kariston kirjallisen tuotannon moniulottei-
suutta kuvaa hänen muu kirjallinen toimintan-
sa: hän on ollut kääntämässä japanilaista sa-
tukirjaa, Kenji Miyazawan vuonna 1924 il-
mestynyttä satuklassikkoa *Ravintola Hirveä*
(Miyazawa 2011) ja kirjoittanut yhdessä
Markku Heikkilän kanssa hiljan lakkautetun
Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämis-
keskus *Palmenian historian* (Heikkilä & Karisto
2015). Kariston kirjoittama teos *Hiilenmusta
huivi* (Karisto 2008a), joka kuvaa kansalaisso-
dan tapahtumia Lahden seudulla päähenkilö-
nään 15-vuotias punakaartiin liittyvä Maija-
neito, jaettiin sen ilmestyttyä kaikille, yhteen-
sä yli tuhannelle lahtelaiselle 9-luokkalaiselle
koululaiselle.

Vanhenemisen tutkimuksen suurteos: *Satumaa*

*Kun kerroin ryhtyväni tutkimaan Espanjassa
talvisin asuvien suomalaisten elämää, työto-
vereideni suupielet nykivät. Heidän välitön ja
miltei samasanainen reaktionsa oli paljasta-
va. Aihetta pidettiin hauskana ja virkistävä-
nä, siihen suhtauduttiin hyväntahtoisen hu-
vittuneesti, mutta sitä ei taidettu ottaa kovin
tosissaan. Se luokiteltiin pienten ja eksoottis-
ten tutkimusaiheiden joukkoon, kauas kaikesta
tärkeästä.* (Karisto 2008b, 9.)

Antti Kariston tieteellisessä tuotannossa on
kuitenkin yksi ylitse muiden. Se on hänen
tour de forcensa, *Satumaa: Suomalaiseläkeläiset
Espanjan Aurinkorannikolla* (2008b), joka on
melkoinen tiiliskivi, tiheäpränttinen 515-sivui-
nen magnum opus. Ilmestyessään tämä suu-
renmoinen tutkimus ei saanut ansaitsemaan-
sa julkisuutta ja huomiota, joten minun täytyy
tässä muistuttaa sen olemassaolosta.

Satumaa on minusta yksi viime vuosikymmenien merkittävimpiä suomeksi ilmestyneitä tutkimuksia sosiaalitieteiden alalta. Se on erinomainen esitys – paitsi vanhenemisesta – suomalaisuudesta, suomalaisesta pienenyhteiskunnasta Espanjassa sekä kulttuurien kohtaamisesta; samalla se on yleisempikin puheenvuoro eläkeläiselämän muodonmuutoksista. Se on niin vetävästi ja taiten kirjoitettu, että sitä lukee kuin hyvää romaania ja maallikkokin pystyy lukemaan sen vaivatta.

Satumaata edelsi sen esityö, Kariston toimittama *Suomalaiselämää Espanjassa* (Karisto 2000), johon on koottu kirjoituskilpailuun osallistuneiden Espanjan suomalaisten kirjoituksia elämästään Espanjassa. Sen aineisto tarjosi hyvää pohjan *Satumaalle*, mutta Karisto ei olisi Karisto, jos hän olisi tyytynyt siihen. *Satumaa* perustuu tavattoman rikkaaseen ja monipuoliseen tutkimusaineistoon kyselyistä päiväkirjoihin, haastatteluista kenttätyöhön ja havainnointiin sekä laajaan kirjallisuuteen (mukaan lukien kaunokirjallisuus). Sanomattakin on selvää, että tällaisen aineiston keruun on täytynyt olla hyvin vaativa ja työläs tehtävä. Meni kymmenen vuotta ennen kuin kirja ilmestyi: ”Ehkä on ollut vain hyvä, että kesti vuosia ennen kuin sain havaintoni ja ajatukseni paperille; ainakin on ollut aikaa harkita” (Karisto 2008b, 113).

Aineistoistaan Karisto kirjoittaa:

Mikä olisi oikea sana kuvaamaan tekemisiäni suhteessa aineistoihini? En sano keränneeni aineistojani, koska se mekanisoisi tai häivyttäisi roolini. Tuottamisesta puhuminen taas kuulostaa kovin kaikkivoipaiselta. Mutta ehkä olen ollut tuottaja samassa mielessä kuin taide-esityksen, esimerkiksi elokuvan tuottaja: olen organisoinut aineistojen hankinnan ja tuotannon ja vaikuttanut valinnoillani jos-sain määrin aineistojen sisältöön. Erityisen paljon olen vaikuttanut aineistoihin perustuvan tekstin muotoon. Olen siis ollut myös 'elokuvan' ohjaaja. (Karisto 2008b, 104.)

Satumaa on oikea runsauden sarvi. Paitsi vanhenemisen tutkimusta se on samanaikaisesti sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimusta, kulttuurisosiologiaa ja -historiaa, etnografiaa, arkielämän tutkimusta, turismin sosiologiaa, kaupunkitutkimusta sekä kirjallisuudentutkimusta. Menetelmällisesti se on mestarillinen näyte siitä, kuinka erilaisia aineistoja voidaan taitavasti yhdistää ja ryydittää analyysia relevantilla teoreettisella pohdinnalla. Sen rinnalla puhe triangulaatiosta on kuin hyttysen ininää. Karistolla on silmää maukkaille detaljeille, mutta hän hallitsee aineistoaan suvereenisti eikä anna yksityiskohtien peittää suuria linjoja:

Aineistojeni valossa tyypillinen Espanjan talviasukas on sota-ajan ja pulan muistava agraarisen Suomen kasvatti, joka on omalle sukupolvelleen tyypilliseen tapaan kokenut elinolojen voimakkaan muutoksen. [...] Sota ja suuret taloudelliset rakennemuutokset ovat viskoneet ihmisiä uusiin osoitteisiin, ja tavallaan Espanjaan muutto on myös tämän jälkinäytöstä. (Karisto 2008b, 178, 186.)

Kahden kulttuurin kohtaamisesta ja sitä kautta suomalaisuudesta Karisto saa irti myös teräviä huomioita. Ja harvoin takaviitteet ovat yhtä mielenkiintoista luettavaa kuin *Satumaassa*; niissä käsitellään yhtäältä ytimekkäästi Espanjan sosiaalipolitiikan historiaa, toisaalta vivahteikkaasti ruokakulttuuria, pari esimerkkiä mainitakseni. Se on sosiaalitieteellisen mielikuvituksen harjoitusta vailla vertaa. Merkille pantavaa on myös se, miten sympaattisesti, ymmärtävästi ja kerrassaan lempeästi Karisto tutkittaviaan käsittelee eikä vahingossakaan lankea arvottamaan, saati tuomitsemaan heidän elämäntapaansa. Kuinka kauniisti hän päättääkään kirjansa:

Aurinkorannikko tarjoaa Suomesta siirtyneille uutta ja erilaista, se tuo väriä elämään, se antaa terveyteen liittyviä hyvän olon tunteita, pärjäämisen kokemuksia ja yhteisöön

kuulumisen tunteita, henkisiä kohokokemuksia, erilaisia maallisia ja taivaallisia makeuksia. Täydellisiä eivät talviasukkaiden talvet ole, mutta useimmille kyllin hyviä. (Karisto 2008b, 448.)

En yhtään liioittele, jos sanon, että *Satumaa* on hienoimpia lukemiani yhteiskuntatieteellisiä tutkimuksia Suomessa. Se vertautuu suomalaisen yhteiskuntatutkimuksen nykyklassikoihin Matti Kortteisen *Lähiöön* (1982) ja J.P. Roosin *Suomalaiseen elämään* (1987) ja ansaitsee kiistattoman paikkansa niiden rinnalla pysyvärvoisten – ei vain vanhenemisen tutkimuksen – yhteiskuntatieteellisten tietokirjojen hyllyssä. *Satumaan* tulisi ehdottomasti kuulua Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan uuden

sosiaalitieteiden kandiohjelman pakolliseen lukemistoon seuraavat sata vuotta – otettiinhan yli 80 vuoden takaisesta klassikosta, Heikki Wariksen väitöskirjastakin *Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle I* hiljattain jälleen uusi painos, joka sisältää myös väitöskirjan II jatko-osan (Waris 1932; 2016).

Vanhenemisen tutkimuksessa *Satumaa* on ylivertainen klassikko, jonka soisi kuuluvan kaikkien vanhenemisen tutkijoiden käsikirjastoon.

Yhteydenotto:

Keijo Rahkonen, VTT, professori
Sähköposti: keijo.rahkonen@helsinki.fi

Kirjallisuus

- Haapola, I ym. (toim.) Vanhuusikä muutoksessa: Ikihyvä Päijät-Häme -tutkimuksen tuloksia 2002-2012. Päijät-Hämeen Sosiaali- ja terveystyhtymän julkaisuja 72, 2013.
- Heikkilä M, Karisto A. Palmenia: Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus yhteiskunnallisen vaikuttamisen asiassa. Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämispalvelut, Helsinki 2015.
- Karisto A. Hyvinvointi ja sairauden ongelma: Suomea ja muita Pohjoismaita vertaileva tutkimus sairastavuuden väestöryhmittäisistä eroista ja sairaudesta hyvinvoinnin vajeena. Kansaneläkelaitos, M46, Helsinki 1984.
- Karisto A. (toim.) Suomalaiselämää Espanjassa. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2000.
- Karisto A. Sosiaaligerontologian syvin olemus. Gerontologia 21 (2007): 3, 23–279.
- Karisto A. Hiilenmusta huivi. Lahden kaupungin museo, Lahti 2008a.
- Karisto A. *Satumaa*: Suomalaiseläkeläiset Espanjan Aurinkorannikolla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2008b.
- Karisto A. Yksi piano vai kymmenen lehmää?: Kirjoituksia arjen ilmiöistä. Gaudeamus, Helsinki 2010.
- Karisto A. Taigamatka: Etelä-Suomen Sanomissa 17.–31.8.2006 ilmestynyt kirjoitusarja kuvitetuna ja uusine jälkisanoineen. Verkkoversion toteutus Raimo Parikka. 2011. <http://content.yudu.com/Library/A1tkv5/Taigamatka/resources/index.htm?referrerUrl=http%3A%2F%2Fwww.yudu.com%2Fitem%2Fdetails%2F389760%2F-Taigamatka&skipFlashCheck=true>
- Karisto A ym. Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka. 3. p., 1985. WSOY, Helsinki 1984.
- Karisto A ym. Matkalla nykyaikaan: Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. 5. p., 2009. WSOY, Helsinki 1998.
- Kortteinen M. Lähiö: Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Otava, Helsinki 1982.
- Lahden, Kariston ja vanhenemisen tutkimuksen joulukuun 1/2016/ vol. 65.
- Miyazawa K. Ravintola Hirveä. Suom. Antti Karisto & Helinä Melkas. Kaarisilta ry, Villähde 2011.
- Roos J.P. Suomalainen elämä: Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1987.
- Waris H. Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle. 1, p. 1932, 2. p. 1973. Into, Helsinki 2016.
- Ks. Antti Kariston tuotannosta myös <http://blogs.helsinki.fi/akaristo/in-english/excerpts-of-my-cv/>